

درآمدی بر پس زمینه های نقاشی قاجار

ریحانه کشتگر قاسمی - دکتر مرتضی اسدی

طنزیر

مشهد، ۱۴۰۰

سرشناسه	:	قاسمی کشتگر، ریحانه، ۱۳۷۱-
عنوان و نام پدیدآور	:	در آمدی بر پس زمینه های نقاشی قاجار/ نویسنده ریحانه قاسمی کشتگر.
مشخصات نشر	:	مشهد: طنین قلم، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۱۲۳ص: مصور (رنگی).
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۷۲۷۳-۳۳-۵
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۸۵ - ۸۹
موضوع	:	نقاشی ایرانی -- قرن ۱۳.
موضوع	:	Painting , Iranian -- 19th century
موضوع	:	نقاشی ایرانی -- تاریخ -- قرن ۱۳ق.
موضوع	:	Painting, Iranian -- History -- 19th century
موضوع	:	هنر ایرانی -- قرن ۱۳ق.
موضوع	:	th century ۱۹Art, Iranian --
موضوع	:	Art, Qajar هنر قاجاری
رده بندی کنگره	:	ND۹۸۴
رده بندی دیویی	:	۹۵۵/۷۵۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۷۵۲۴۵۴۲

www.ketab.ir

درآمدی بر پرس زمینه های نقاشی قاجار
 مؤلف: ریحانه کشتگر قاسمی - دکتر مرتضی اسدی
 ویراستار: دکتر حمیدرضا نویدی مهر
 ناشر: انتشارات طنین قلم
 صفحه آرای: اسفندیار محرابی
 نوبت چاپ: اول، سال ۱۴۰۰
 قیمت: ۷۰,۰۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۲۷۳-۳۳-۵
 نشانی ناشر: taninghalam@yahoo.com
 شماره تلفن: ۰۹۱۵۱۰۹۴۶۹۵
 فروشگاه اینترنتی کتاب: www.ketab.ir/taninghalam

فهرست مطالب

مقدمه ۷

فصل ۱ ۱۱

زمینه‌های شکل‌گیری هنر قاجار ۱۳

دوره قاجار ۲۹

اوج هنر قاجار ۳۷

ویژگی‌های هنر قاجار ۳۹

زمینه‌ها و نفوذ عناصر هنر غربی ۴۰

فصل ۲ ۴۳

ویژگی‌های نقاشی قاجار ۴۵

الگوبرداری از واقع‌نمایی اروپایی ۴۵

توجه به حجم پردازی و نمایش پرسپکتیو ۴۷

منبع نور مشخص (منبع نور مستقل و منفرد) ۴۸

دورنماسازی ۴۸

۴۹	 منظره‌نگاری
۵۱	 تجدیدطلبی (به‌کارگیری تزئینات و وسایل زندگی روزمره)
۵۲	 شبیه‌سازی با دستاوردهای دورین عکاسی
۵۴	 مادی‌گرایی

فصل ۳ ۵۷

۵۹	 پس‌زمینه‌های نقاشی قاجار
۵۹	 پس‌زمینه در فضای داخلی
۸۴	 پس‌زمینه‌های منظره و طبیعت‌پردازی شده
۸۴	 ۱. منظره به‌عنوان بخشی از ترکیب‌بندی‌های هندسی در فضای داخلی
۸۸	 ۲. پس‌زمینه‌سازی با استفاده از منظره همچون بخشی از فضای خارجی
۱۰۸	 پس‌زمینه‌سازی با استفاده از طبیعت بی‌جان

۱۱۹	 منابع
-----	-------------

مقدمه

با بروز تحولات سیاسی کشورها، تعامل‌ها و ارتباط‌های فرهنگی هنری کشورها نیز به موازات آن دچار تحول و دگرگونی می‌شود. این قاعده در تمامی کشورهای جهان جاری است و هیچ کشوری از آن مستثنا نیست. قرن دوازدهم تا سیزدهم هجری، برابر با هجدهم و نوزدهم میلادی، دربرگیرنده دورانی است که تاریخ فرهنگ و هنر ایران در ارتباط با غرب تغییرات بسیاری را به خود دیده است. این تغییرات با مشاهده آثار و پدیده‌های هنری قابل اثبات است. ارتباط مستقیم ایرانیان با اروپایی‌هایی که به ایران سفر می‌کردند، آثار هنری وارداتی و هنرمندان غربی ساکن در شهرهای ایران، اختراعات و تجدیدگرایی و حمایت پادشاهان از دستاوردهای هنر غرب زمینه شکل‌گیری سبک جدیدی در نقاشی ایرانی را فراهم آورد. افزون بر این، تحولات درونی نگارگری، همچون مستقل شدن نقاشی از کتابت و واقع‌گرایی-نیز روند تغییر در نقاشی ایران را سرعت بخشید. اواخر عصر صفوی سرآغاز شکل‌گیری جریانی در روند هنر نگارگری ایرانی است. این جریان در دوران قاجار به بار نشست و به اوج اعتلای خود رسید. اطلاعات و منابع ما درباره هنر قاجار به نسبت

آنچه از هنر دوره‌های قبل نوشته شده، کمتر است. عمده تعریف‌ها و ارزیابی‌هایی که از نقاشی قاجار شده است، بیانگر انحطاط و زوال هنر تصویرگری ایرانی در این دوره است. می‌توان بی‌توجهی به این هنر را از دلایل آن برشمرد.

مکتب قاجار با وجود التقاط و تأثیرپذیری از نقاشی غربی و تلفیق آن با سنت‌های تصویرگری ایرانی، دارای ویژگی‌های خاص خود است. به سبب فاصله گرفتن دوران قاجار از ویژگی‌ها و دستاوردهایی که لازمه و اقتضای دورانی بوده که مبحث ما در آن واقع است، تأثیرپذیری بسیاری را شاهد است. قرن دوازدهم و سیزدهم هجری به سبب تأثیرپذیری هنر نگارگری از نقاشی اروپایی، آغاز شکل‌گیری دورانی است که در نهایت از سنت‌های نگارگری ایرانی فاصله می‌گیرد و وارد شیوه تازه‌ای از نقاشی می‌شود. این شیوه نو در بخش‌های مختلف نقاشی ایرانی، از جمله پیکرنگاری‌ها، تکنیک‌های نقاشی، مواد و ابزار، فضاها و رویکرد هنرمند نسبت به نقاشی، تأثیر گذاشت. پس زمینه آثار از بخش‌های مهمی است که بسیار کمتر درباره آن پژوهش شده است. اگرچه ممکن است به نظر برسد که پس زمینه آثار در مقایسه با سوژه اصلی درون کادر، رویکردهای هنرمند، ترکیب‌بندی کلی اثر و سایر ملاحظات هنری اهمیت چندانی ندارد، واقعیت این است که از اجزای مهم یک اثر است که تأثیر بسیاری بر انتقال معنا و بیان اثر بر روی سوژه اصلی کادر دارد. بنابراین، با در نظر گرفتن این موضوع و نیز وجود حلال‌های پژوهشی درباره مسئله پیش‌رو، در کتاب حاضر تلاش می‌شود تا دریابیم در نقاشی‌های دوران قاجار، کدام ویژگی و عناصر غربی، پس زمینه را تشکیل می‌دهند.

آثار هنری عصر قاجار از ارزش‌های متعددی برخوردارند. تاکنون به هنر نگارگری این دوره به عنوان هنری التقاطی، نگاه اجمالی شده است. این عصر را باید در زمره شکوهمندترین اعصار تاریخ هنر به شمار آورد زیرا تغییرات قابل توجهی در این زمینه پدید آمده است. در این دوره با مناسبات هنری گوناگونی روبه‌رو هستیم. تغییر حمایت‌کنندگان هنر، پایان یافتن دوران حمایت‌های گسترده از طرف دربار ایران، ظهور آکادمی و مراکز رسمی آموزش هنر و پدید آمدن مجموعه‌ای از هنرها همچون تعزیه و نقاشی‌های قهوه‌خانه‌ای از آن جمله است.